

Корнякова Т. В.,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

КРИМІНОЛОГІЧНА СТРАТЕГІЯ НОВОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

CRIMINOLOGICAL STRATEGY OF THE NEW ANTI-CORRUPTION POLICY OF UKRAINE

У статті визначаються основні напрями подолання корупції в Україні. Детально проаналізовано норми міжнародного законодавства, враховано стан корупційної ситуації в Україні та, беручи до уваги національні особливості, запропоновано кримінологічну стратегію антикорупційної політики України.

Ключові слова: корупція, злочинність, антикорупційна політика, національна безпека, механізм антикорупційного моніторингу.

В статье определены основные направления преодоления коррупции в Украине. Детально проанализированы нормы международного законодательства, учтено существующее положение коррупционной ситуации в Украине и, принимая во внимание национальные особенности, разработана криминологическая стратегия антикоррупционной политики Украины.

Ключевые слова: коррупция, преступность, антикоррупционная политика, национальная безопасность, механизм антикоррупционного мониторинга.

This article identifies the key areas of combating corruption in Ukraine. Detailed analysis of the norms of international law, take into account the current state of corruption in Ukraine and taking into account national peculiarities of criminological strategy developed anti-corruption policy in Ukraine.

Key words: corruption, crime, anti-corruption policy, national security, anti-corruption monitoring mechanism.

Реформи останніх часів, які відбуваються в Україні, розворушили як правове, так і суспільно-політичне життя держави, торкнулись політичного, економічного, соціального та правового становища. Вирішення правових проблем привело до посилення рівня злочинності, криміналізації економіки та політичної корупції. На тлі політичної нестабільності поширились корупційні відносини; суспільні очікування щодо протидії корупції свідчать, що такі заходи перебувають у незадовільному стані, за ефективністю не відповідають реаліям, а лише залишаються наголошеними намірами. Безумовно, така ситуація негативно впливає на суспільство та викликає значне незадоволення.

Антикорупційне законодавство (яке ухвалено в повному обсязі) не спрацьовує через «брак єдності» у владі. Корупція – це сукупність дій, які порушують нормативне регулювання та стабільний розвиток усіх сфер діяльності в державі через використання публічних можливостей щодо реалізації особистих або корпоративних інтересів, незважаючи на нанесення шкоди суспільним інтересам.

Сукупність злочинів, які мають корупційний характер, використовують соціальну службу у вигляді підкупів посадових осіб, лобіювання корпоративних інтересів та інших можливостей, пов'язаних із займаною посадою, є корупційною злочинністю.

Корупція як соціальне явище виникла з часів створення державності та реформування прошарку чиновників, наділених владними повноваженнями.

Ще римський письменник Петроній Арбитр епохи часів імператора Нерона у своєму «Сатири-

коні» вказував на беззаконня та корупцію у владі: «Той, хто гроші бере, тому безперешкодно сприяє вітер-супутник. Праве, як хоче, судьбою, варто йому лише захотіти. Що говорити? Побажай, що хочеш. З грошима та хабарами все ти отримаєш». Тут Петроній довів недовіру та невдоволення громадян Риму щодо незаконного збагачення можновладців: «Чи допоможе нам закон, де правлять лише гроші, де повсюдно готові за винагороду голос пристрасний віддати».

Аналогічні вади бачили громадяни і в Західній Європі під час розповсюдження інквізиційно-розшукового процесу, який виник на підґрунті римського екстраординарного процесу. Англійський драматург Д. Флетчер (1611 р.) писав: «Хто щедро платить, той не програє, червонці вивезуть любую справу, куди буде зручно».

Реформування та розвиток антикорупційної політики в Україні почалися з 2003 року, коли на вимогу ФАТФ було створено Комітет із питань боротьби з корупцією та організованою злочинністю при Президентів України. Саме на вимогу цього Комітету Кабінетом Міністрів України було направлено в Верховну Раду України пакет документів із супровідним листом, у якому пропонувалось на законодавчому рівні врегулювати цю проблему.

Проект антикорупційної стратегії було винесено на обговорення громадської ради, до того ж пропозиції, які надходили з регіонів у ході обговорення стратегії, вивчалися та узагальнювались Консорціумом неурядових організацій. Після проведення цих заходів на засіданні Національного антикорупційного

комітету було затверджено проект антикорупційної стратегії держави. Проте реальний вплив цього документу на стан корупційних відносин у державі не набув розвитку та взагалі не став ефективним.

Очікування суспільства вкотре були спалюжені, проте в суспільстві народився певний моральний рух, бажання подолати цю проблему. Суспільство зрозуміло, що вирішенням є економічний добробут, естетичне виховання молодого покоління, надійне пенсійне забезпечення. Адаже головною проблемою було небажання робити реальні кроки на тлі боротьби з корупцією та організованою злочинністю з боку верхнього ешелону влади. До влади прийшла «сім'я», яка панувала у всьому державному просторі, у всіх без винятку владних інститутах (включаючи і правоохоронні органи). Їхнє правління і призвело до відомих подій.

Таким чином, для стабільного соціального й економічного розвитку України необхідною умовою є мінімізація корупції, яка у свою чергу вплине на вирішення проблем і суперечностей соціальних процесів. Тут слід зазначити, що значною проблемою є безліч можливостей тлумачення нормативно-правових актів «на свій розсуд», яке дозволяє їх лобювати та використовувати у своїх особистих (або корпоративних) інтересах, що звичайно поширює корупційні ризики.

Корупція є суспільними відносинами, які виникають між людьми, котрі мають різний соціальний статус (як наділеними владою, так і не наділеними). Предметом цих відносин стає суспільне благо, яке перебуває у розпорядженні відповідальних осіб. Суспільство та держава встановили морально-правові норми поведінки, а корупційні відносини вносять в них негатив. Слід зазначити, що це явище притаманне всім епохам і державам. Проте рівень корупціогенності відносин був в усі часи різним, бо його визначають безліч факторів, зокрема стан економіки, права, політики та моралі. Безумовно, в Україні цей рівень дуже високий.

В останні роки законодавці «забули» про проведення антикорупційної експертизи законів, не говорячи про повсюдні виявлення проявів корупції в чинних законах. У них спокійно уживаються правові норми та давні корупційні схеми, навіть корупціогенні фактори. У правових нормах закладено реальне сприяння корупційним проявам, які виявляються у процесі реалізації цих норм.

Безумовно, поширення корупції у всіх сферах життєдіяльності є наслідком економічних, політичних, соціальних, культурних процесів. Сьогодні в Україні панують політична нестабільність, економічний занепад, деградація моралі, послаблення системи соціального контролю. Корупція порушує нормативне регулювання та розвиток усіх сфер діяльності держави. Використовуючи публічні можливості для реалізації особистих або корпоративних інтересів завдається шкода суспільним інтересам. Корупційна злочинність, використовуючи соціальний складник через підкуп держслужбовців, посадовців, лобювання корпоративних інтересів та інші

можливості, пов'язані із займаною посадою, призвела до деградації кадрового потенціалу.

У політичному та економічному контексті корупція символізує привласнення посадовими особами матеріальних і нематеріальних активів через отримання влади. Економічна складова частина – привласнення активів. Політична – отримання влади та надання переваг і пільг.

Прагнення отримати владу будь-якою ціною задля можливостей набуття власності зачепило всіх: від звичайних громадян, органів місцевого самоврядування, державних органів до різного роду неформальних об'єднань, у тому числі військових озброєних угруповань. Шляхом традиційного отримання винагород за вчинення законних (або незаконних) дій відбувається вилучення майна у громадян. Папа Римський Бенедикт VI у Ватикані висловився так: «Світ зруйнується, якщо люди будуть шукати повсюдно особисту вигоду».

Корупційні відносини впливають і на фінансову систему держави. Між комерційними й інвестиційними банками все переплуталось. Наступив майже крах фінансової системи. Відбувся відрив гривні від натуральних активів.

Антикорупційна стратегія України потребує значної модернізації передусім політичної волі для створення правових інституцій, задоволення особи, суспільства та держави.

Бажання до суцільного збагачення зводить нанівець всі напрацювання щодо мінімізації корупційних проявів. Суцільне панування «сім'ї» призвело до посилення олігархічних кланів, знецінення суспільних інтересів, деградації моральних цінностей.

Головним має бути прагнення самої держави до вирішення всіх нагальних проблем, які ґрунтуються на інтересах суспільства та громадянина, реалізуються через систему політичних, економічних, правових, соціальних, ідеологічних заходів. Державна антикорупційна політика повинна захищати національні інтереси суспільства та громадянина, бути всебічно витриманою, прозорою, реальною.

Безумовно, світова боротьба з корупцією, ухвалення Конвенції про боротьбу з корупцією держав – членів Ради Європи, заходи Організації Об'єднаних Націй, Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Всесвітньої організації торгівлі, впровадження програм дій проти корупції з боку Комітету Міністрів Ради Європи сприяли обговоренню цих питань в Україні, але не привели до реальних ефективних механізмів дій щодо їх мінімізації.

Нині потребує захисту, в першу чергу, правова система держави та здійснення заходів безпеки у різних сферах: військовій, інформаційній, економічній, ідеологічній, правоохоронній, екологічній. Тобто, здійснення реального державного забезпечення національної безпеки.

Українська національна антикорупційна політика, інтегруючись в міжнародну антикорупційну політику, має враховувати особливості принципів правової системи, які обумовлені історичними витоками злочинності й особливостями проявів корупції.

Зараз формується певна історична віха не тільки у становленні та доктринальному розвитку антикорупційної стратегії, але й у становленні української правової системи. Створюється майбутнє України.

Держава уособлює в собі суб'єкта антикорупційного забезпечення національної безпеки. Саме вона й повинна зробити все можливе, щоб підняти моральний стан людей, який має стати віктимологічним виміром соціального імунітету до корупції як частини безпеки держави.

Необхідно посилити громадську свідомість, укріпити моральний настрій населення, здійснити процес очищення суспільства від ганебних дій та їх наслідків. Такі позиції держави слід вважати першочерговими задля забезпечення безпеки української нації. Саме вони й сприятимуть цілеспрямованому викориненню корупції, формуванню нової моралі, що буде базуватися на впевненості у майбутньому, національному почутті гордості, самосвідомості, ввічливості, поваги до своєї історії та стійкої моралі.

Перш за все необхідно мати реальні результати аналізу стану корупції та корупційних чинників. Такий аналіз має здійснюватися фахівцями з економічних питань, правоохоронними органами (включаючи новостворені організації, такі як НАБУ, антикорупційна прокуратура тощо), групою науковців (наприклад, Інститутом злочинності імені В.В. Сташиса), представниками громадського суспільства. Після чого аналіз потребує ретельного вивчення та публічного обговорення.

Необхідно здійснити кримінологічний аналіз ухвалених законів Верховною Радою на предмет наявності у них корупційних чинників. Для виконання рекомендацій міжнародної спільноти необхідно запровадити реальний механізм антикорупційного моніторингу із залученням фахівців та обов'язковим контролем із боку суспільства.

Використовуючи міжнародні європейські рекомендації, необхідно враховувати й національні особливості українців, історичні витоки та суспільно-моральні очікування. У прагненні до європейських цінностей слід пам'ятати, що Україна – європейська держава, яка територіально-географічно розташована в самому центрі Європи. Виховання та підтримання морально-патріотичного настрою в суспільстві є необхідним елементом впровадженої антикорупційної стратегії.

Україна завжди мала інтегровану промисловість і розвинутий аграрний сектор економіки. Налагодження виробництва та аграрного сектору є однією з головних напрямів антикорупційної стратегії держави. Відтворення робочих місць, працевлаштування молоді, яка отримала належну освіту, є обов'язковими.

Саме в цьому мають полягати пріоритети державної антикорупційної політики, реалізація яких створить основу для подальших реформ у цій сфері. Тільки тоді ми зможемо реалізувати міжнародні стандарти антикорупційної стратегії, на якій уже давно наголошують можновладці й так очікує суспільство.